

րանուած հին տպագրութիւնները: Երեւան հանեցի անյիշատակ եւ անուամբ միայն ծանօթ շատ հատորներ. կը յիշեմ Երեմիա Չէլէպիի մէկ գործը, տպուած 1678ին Կ. Պոլիս, յիշատակութեամբ միայն ծանօթ:

Կազմեցի նաեւ Վիեննայի Մխիթարեան Մատենադարանի համար Սիւրիա եւ Լիւրանան լոյս տեսած հրատարակութեանց գրեթէ կատարեալ հաւաքածոյքը. հաւաքեցի նոյնպէս Եգիպտոսայ հրատարակութիւններէն շատ բան:

Ճանապարհիս վրայ տուի ամենուրեք դասախօսութիւններ, Միլան, Կիպրոս, Բէյրութ, Հալէպ, Դամասկոս, Երուսաղէմ, Հայֆա, Եաֆա, Գահրէ, Աղեքսանդրիա եւ Մարսէլ. Հայոց Պատմութենէն եւ Գրականութենէն:

Իմ ուղեւորութիւնս պիտի տեւէր մէկ տարի: Համաշխարհային պատերազմը հարկադրեց զիս մնալ 7 տարի Արեւելք: Օգտագործեցի այս միջոցը պատրաստելու Հայոց հին Գրականութեան քննական Պատմութիւնը. գրեցի, որքան թոյլ տուին աղբիւրներս, Դ. ԺԳ. գարու պատմութիւնը: Մասնաւորապէս գրադեցայ Ազատագրական պայքարի եւ Կորիւնի, հայ երեք պատմագիրներու գործերու քննութեամբ: Քննութիւններու արդիւնքն եղաւ 200—440 շրջանի Հայոց քաղաքական եւ եկեղեցական պատմութեան ուսումնասիրութիւնը բոլորովին նոր լոյսի տակ: Վերակազմեցի Կորիւնի Պատմութիւնը բնագրաքննական եւ պատմական ծանօթութիւններով ճշտացած: Աշխատակցեցայ հայ պարբերագիրներու մատենագրական-պատմական յօդուածներով:

Պատրաստութիւններ կը տեսնէի մեկնելու Պարսկաստան, երբ հասաւ ինձ Արհիպատի Գերապայժառ Աբրահամ հրամանը անյապաղ վերադառնալ Վիեննա: 1946, աւգոստոս 5ին մտայ նա, որ հանեց զիս Մարսէլ: Ամսօրեայ դադարումէ մ'ետքը Փրանսա, Սեպտեմբեր 10ին հասայ բարեաւ սիրելի Մայրավանքս ի Վիեննա:

Իմ շնորհակալութիւնս այս տեղ այն ամէնուն, որոնք որ եւ է կերպով ձեռնուղարկատեանս եղան ինձ յրեթացս ուղեւորութեանս:

Ազնուամեծար Տեաքք, ինքնագովութեան համար չհիւսեցի Տեղեկագիրս. ու-

ղեցի միայն յայտնել, թէ այն օժանդակութիւնը, զոր ընձեռեցիք ինձ, չվերկայցաւ իր նպատակէն: Անշուշտ ինչպէս Դուք, նոյնպէս ես կը յուսայինք աւելի առատ հունձք այս երկարածից ճանապարհին վրայ: Բայց եթէ հայ Մշակոյթի թանգարաններու պահանջները ամբարակ պահեցին դոնորը, ես չունէի զինեալ ոյժ բռնաբար բանալու դանոնք: Չինայեցի սակայն խօսք: Բայց կա՞ր միթէ պէտք չունէ հատցնելու կամ ի պայքար մտնելու, երբ սուրբ էր պահանջքս, համայն աղգին, նոյն իսկ համաշխարհին ի շահ եւ յօգուտ: Ես ուղեցի ծանօթանալ նախնեաց ստեղծագործութիւններուն: Եւ ի՞նչ նպատակով կը կերտուին Մատենադարաններ, կը կազմուին Ձեռագրատուններ, կը կատարուին անոնց նուիրատուութիւններ, եթէ անոնք ուսումնասիրներու առջեւ ամբածածուկ, աղխեալ պիտի մնան: Մեր նախնիք այն համոզման էին, թէ «Գիւրք աղխեալք կուրք են»: Այդ կուրքերուն երկրպագու՞մ միայն պիտի ըլլանք, ձեռագրատունները պարծանքի առարկա՞յ միայն պիտի հանդիսանան: Եղան ինձ ըսողներ. «Մեր Հաւաքածոյքը մե՞նք պիտի ուսումնասիրենք». ի՞նչ նպատակով իրենք պիտի ուսումնասիրէին եւ ի՞նչ նպատակով ես: Բոլոր աշխատանքները հայ Մշակոյթի համար չե՞ն: Համոզուած էին անոնք, թէ հարիւրաւոր եւ հարաւոր ձեռագիրներ եւ երկու-երեք ամիսներու, նոյն իսկ 2—3 տարիներու մէջ սպասիչ կերպով պիտի կարենայի ուսումնասիրել. o sancta simplicitas! Ինձ ծանօթ են այդ Հաւաքածոյքներու մէջ կարեւոր ձեռագիրներ, որոնք 200, 250, նոյն իսկ 700 տարիներէ ի վեր կը սպասեն ուսումնասիրող ձեռքերու: Այսպիսի վերաբերմունք չտեսայ եւ Սորհրդային Հայաստան, ոչ ալ Բերլին, Տիբեթէն, Միւնխէն, Պարիս, Լեմբերգ եւ Հոռոմ. վասն զի կային հոն լուսամիտ, բանիմաց, յայնախո՛ճ աշխարհաքաղաքայինք:

Ես գոհունակութիւնն ունիմ, որ ծառայելու համար հայ Մշակոյթին շրջեցայ երկրէ երկիր կուրծք տալով ձիւնի եւ անձրեւի, տոթի եւ երաշխի. բախեցի ամէն դուռ: Յոգնութիւնները, նեղութիւններն ու զրկանքները, գործնք կրեցի յրեթացս իմ ճանապարհին, Մածկաղէտն միայն գիտէ: Անոնք հայ Մշակոյթի խորանին վրայ մա-

տուցուած զոհեր են, զուարթամիտ մտքը ընծայաբերուած:

Կը յայտնեմ առթիւս իմ սրտագին շնորհակալութիւնը Ձեզ, որ քաջալեր հանդիսացաք ինձ ձեռնարկելու այս գիտական ուղեւորութեանս: Է. Ն. Ա.

ՍՏՈՐԳՐԵՆԵՎՈՆ ԿԵՐԳՐՆԵԼ, ԿԵՐԳՐՆԵՐ

Լատիներէն cardo (սեռ. cardinis) կը նշանակէ ծխնի. փոխաբերաբար կը գործածուի նաեւ դարձկէտ, արեւադարձակէտ, գլխաւոր կէտ իմաստով: Ասկէ ածանցուած է միջնադարեան լատիներէնի մէջ cardinalis, իտալ. cardinale, ֆր. եւ գերմ. cardinal, գլխաւոր, աւագ իմաստով, որ կը կիրարկուէր թէ իբրեւ տիտղոս եկեղեցական սատիճանաւորի մը (սարկաւազ, քահանայ), վանքի մը գլխաւորի, եւ թէ ածականաբար «կարդինալ-ական ստաբիլութիւնք», les vertus cardinaux: ԺԲ. դարէն ետքը արեւմուտք յատուկ տիտղոս նկատուեցաւ ան Գահանայապետական Դիւանին գլխաւոր պաշտօնեաներուն, որոնք իբրեւ խորհրդական կամ նուիրակ կը պաշտօնավարէին նոյն Դիւանին մէջ:

Բառս cardinalis (cardinale) յոյն գրուածքներու մէջ ստուագործուած է *καρδία* եւ *καρδία* (Mansi, Conc. coll. XVI, 974 եւ շար.). այսպէս նաեւ հայ գրականութեան մէջ կը գտնենք գրուած «կարդինալ» եւ «կարդինար», «կարդինարական ստաբիլութիւնք» եւ այլն: Լ-ի շրջումը ըի կը տեսնենք սամկորէն լեզուի մէջ ալ. հմմտ. գտեր է, գտել է, գտեալ է աշխ. գտած է: Է. Ն. Ա.

Ն Ո Ր Հ Ր Ե Տ Ա Ր Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

(Ուղարկուած խմբագրութեանս):

Արեղեան Ա., Դորպատի հայ ուսանողութիւնը: Վիեննա, տպ. Մխիթ. 1942. 8°, էջ 44: [Ազգ. Մատենադարան, ձՄ:] Գինն՝ զ. Փր. 1.— [1 Ալպոյախեան Արշակ, Հայ եպիսկոպոսի մը ստաբիլութիւնը ի Հապէշիտան Ժէ. գարուն: Պատմական նշմարներ: Գահրէ, տպ. Նոր Աստղ, 1946, 8°, էջ 152: [Հրատարակութիւն Թ. 6՝ Մտաւորական սպասարկութեանց գրասենեակի:] [2

† 3. ՎՐԹԱՆԷՍ Վ. ՓՈՒՆԿՈՒՅԵԱՆ

Տարւոյս օգոստոս 13ին Բուդապեստեան քաղաքի ի Տէր Միաբնութեան անդամ է. Վրթանէս Վ. Փունկուցեան:

Հանգուցեալը ծնած է Կերլա հայա-բաղաւէն ոչ շատ հեռու Սիկ գիւղը (Տրանսիլվանիա) 31 օգոստոս 1888, կնքուած Անտոն անունով: Եկած էր Մխիթարեան վանքս 11 հոկտ. 1899. քահանայ ձեռնադրուած 11 մայիս 1911, ստանալով Վրթանէս անունը:

Ետանդուն եւ աշխոյժ ոգւոյ տէր, գործեց դպրոցական ասպարէզի վրայ Կ. Պոլիս 1912—1930 շրջանին: 1931ին վերադարձաւ Վիեննա եւ երեք տարի յաճախեց Համալսարանի փիլիսոփայական բաժինը: 1934, դեկտ. 12ին ուղարկուեցաւ Բուդապեստ հովուելու տեղւոյն կաթողիկէ հայ, յատկապէս հունգարահայ ժողովուրդը: Միաժամանակ յաճախ առաջախօսել Համալսարանին մէջ հայերէն լեզուն:

Կ. Պոլիս համբաւուեցաւ իբրեւ բեմբասաց: 1914—1918 տարիներուն գործեց նաեւ իբրեւ զինուորական քահանայ նոյն քաղաքին մէջ գտնուած հունգարական գործին:

«Հանդէս Ամսօրեայ»ի խմբագրութիւնը իր շնորհակալիքն ունի իրեն հանգեալ, որ առթիւ Ուսումնաբերքին 25 ամեային պատրաստեց 25 ամեայ շրջանին ընդհանուր ցուցակը: Այս ցուցակը կը բաղկանար երկու մասէ. Ա. Հեղինակներ եւ Յօդուածներ. Բ. Յանկ յատուկ անուններու եւ գիտական նիւթերու. Ա. մասը լոյս տեսաւ 1912ին. Բ. մասի տպագրութիւնը ընդհատեցաւ բերմամբ պարագաներու:

Հանգիստ յաւիտեանակ իր հոգւոյն: Է. Ն. Ա.

